

“AKILLI SAVAŞ” DÖNEMİ VE ULUSAL GÜVENLİK KONSEPTLERİ

Mesut Özcan

INSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Özcan, Mesut. “Akıllı Savaş’ Dönemi ve Ulusal Güvenlik Konseptleri”, INSAMER, 15.08.2019.

Analiz

Soğuk Savaş dönemine damgasını vuran silahlanma yarışı iki kutuplu sistemdeki rekabeti tırmandıran en önemli unsurlardan biri oldu. İki rakip aktörün bu dönemde nükleer silahları taktiksel bir caydırıcılık unsuru olarak kullanması, Kenneth Waltz’un da belirttiği gibi iki kutuplu sistem içerisinde bir dengeleme ile sonuçlandı.¹ Nükleer silahların iki blok arasında ortaya çıkardığı caydırıcılık, temelde ABD’nin 1950’lerden itibaren Sovyetler Birliği karşısında uyguladığı birinci dengeleme stratejisinin de önemli bir ayağını oluşturdu.² Buna paralel olarak 1957’den itibaren ortaya çıkan “uzay rekabeti” taraflar arasındaki mücadele alanını farklı bir boyuta taşıdı. Sovyetler Birliği’nin uzay çalışmalarını başlatması, Amerikalı karar vericiler arasında geriye düşme korkusuna yol açtı.³ Sputnik I uydusunun uzaya ulaşması bu noktadaki korkuyu daha da derinleştirdi. Aynı dönemde ABD yönetiminin Asya’da komünizmin yayılmasını önleme gerekçesiyle girdiği Vietnam Savaşı’nda yaşadığı kayıplar hem içeride hem de küresel alanda ciddi

tartışmalara sebep oldu. Bu tartışmalara Sovyet uydusunun kazandığı başarının eklenmesi üzerine ABD, uzay alanında yeni çalışmalara hız verdi⁴ ve 1958’de başlattığı uzay çalışmalarını sonraki 10 yıl içerisinde daha da geliştirmek için ciddi yatırımlar yapmaya başladı.⁵ ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki uzay rekabeti bir anlamda Soğuk Savaş’ın önemli bir parçasına dönüşürken, bu rekabetin günümüzde de hâlen kullanımda olan iletişim, uydu ve roket teknolojilerinin gelişimine önemli etkileri oldu.⁶ Diğer taraftan uzay yarışı temelde tarafların birbirine üstünlük sağlamak için odaklandığı bir girişimdi. ABD’nin Sovyetler Birliği’ne nazaran uzay rekabetini daha programlı ve bütünlük bir stratejiye oturtması ve bu alandaki yatırımları incelemesi, 1970’li yıllara gelindiğinde üstünlüğünü tahkim etmesini kolaylaştırdı. Bu süreçte Sovyetler Birliği’nin uzay programının farklı kurumlar tarafından yürütülmesinin ortaya çıkardığı sorunlar ve ekonomik altyapısının yetersizliği, bu rekabetten zayıflayarak çıkmasına neden oldu.

INSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Buna paralel olarak iki kutuplu sistemdeki silahlanma yarışının 1960'ların ikinci yarısından itibaren yerini yumuşama dönemine bırakması, sıcak çatışma riskini azaltıcı bir etki doğurdu. Bu durum Amerikalılar açısından ikinci bir dengelenmenin ortaya çıkmasını kolaylaştırırken, uzun süre askerî alanla sınırlı kalan rekabetin de farklı alanlara yayılmasının önünü açtı. ABD bu dönemde özellikle bilimsel, teknolojik, ideolojik ve kültürel rekabet düzeyini artıran bir politikaya yöneldi. Bu alandaki girişimler Sovyetler Birliği'nin gerilemesinde kaldıraç etkisi görürken, Soğuk Savaş'ın kazanılmasına da yardımcı oldu.⁷ Bugün ise Çin'in ekonomik yükselişi ve Rusya'nın yeniden bölgesel konumunu güçlendirmesinin küresel sistem üzerinde baskılayıcı bir etki yapması, küresel güçler arasındaki mücadelenin boyutları ve nasıl şekilleneceği noktasındaki tartışmaları önemli hâle getirdi.

Soğuk Savaş Mantığı ve Çin'in Dengelenmesi

Çin'in yükselen ekonomisi, teknoloji alanındaki ilerlemesi ve askerî savunmaya ayırdığı bütçedeki artış, ABD açısından bu ülkeyi kendi hegemonyasına karşı önemli bir tehdit olarak konumlandırmaktadır. Çin'in ulusal güvenlik stratejisinin merkezine yerleştirdiği "barışçıl yükseliş" hedefine karşılık, bölgesel ve küresel düzen içerisinde nasıl bir strateji izleyeceğine dair belirsizlik, ABD'nin Çin'i mutlak rakip olarak algılamasına zemin hazırlamaktadır. Bu kapsamda yapısal realistlerin üzerinde durduğu, bir devletin diğer devletlerin gelecekteki niyetleri hakkında asla emin olamayacağı varsayımı, Amerika'nın Çin'e yaklaşımını anlamak açısından açıklayıcı bir unsurdur. Çin'in gelecekte revizyonist mi yoksa statükocu mu olacağının ortaya çıkardığı belirsizlik Amerikalı karar vericiler için asıl önemli meseledir.⁸ Aralarında John Mearsheimer ve Stephen M. Walt gibi isimlerin de bulunduğu uzmanlara göre Çin'in

yükselişi ABD'nin küresel gücü açısından risk oluşturmaktadır. Özellikle Mearsheimer, Çin'in ilk etapta ABD'yi Pasifik bölgesinden çıkarmak ve ABD hegemonyasını kırmak isteyeceğini savunmaktadır. Büyük güçler arasındaki mücadeleyi inceleyen Eric J. Labs, devletlerin başlangıçta sınırlı hedeflerle hareket ettiğini ve zamanla siyasi ve askerî angajmanlarını genişlettiğini söyler. Gilpin de yükselen bir aktörün zamanla hegemonya yarışına girerek büyük güce meydan okuyacağını ifade eder. Benzer şekilde Randall Schweller da ülkelerin güçlendikçe olası fırsatları değerlendirerek genişlemeye çalıştığını savunur. Bu teorik perspektif hem küresel alanda yükselen yeni güçlerin nasıl hareket edebileceği hem de ABD-Çin arasındaki ilişkinin nasıl şekillenebileceği noktasında birtakım kodlar sunmaktadır. Bazı uzmanlara göre ise Çin, gücünü artırdıkça Asya-Pasifik dâhil olmak üzere gelecekte ABD'nin rolüne karşı bir direnç oluşturabilecek bir aktör olma potansiyeline sahip olması nedeniyle bir güvenlik ikilemine yol açmaktadır. Bu belirsizlik de ABD'nin Çin stratejisini etkilemektedir.⁹

*Uluslararası güçler için (...)
yapay zekâ ve otonom araçlara sahip olmak önemli bir hedef hâline gelmiştir.*

Soğuk Savaş döneminin mücadele kodlarını da içinde barındıran bu anlayış, ABD'nin Çin endişesini, Sovyetler Birliği ile rekabet etme mantığı ile özdeşleştirdiği şekilde yorumlanmakta ve son dönemde şekillenmeye başlayan mücadelenin taktiksel boyutlarının eleştirilmesine neden olmaktadır. Nitekim bugün yaşanan ticaret savaşları, artan bölgesel rekabet ve Çin karşısında bölge ülkelerini bir araya getirme düşüncesi, temelde Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ile rekabet etmedeki mantıksal kodlar ile örtüşmektedir. ABD'nin Güney Çin Denizi'ndeki askerî varlığını artırması, bölgedeki askerî komutanlığının ismini Hint-Pasifik Komutanlığı olarak değiştirmesi, Tayvan konusundaki belirsizlikler ve Japonya ile Avustralya gibi bölge ülkeleri ile iş birliğini artırması, yeni bir

“çevreleme politikası” olarak algılanmaktadır. Nitekim ABD ile Çin arasında artan gerilimi ele alan Kurt M. Campbell ve Jake Sullivan, Foreign Affairs’de yayımlanan “Competition Without Catastrophe” başlıklı makalelerinde ABD’nin yeni ulusal güvenlik stratejisindeki belirsizliklerin sorun oluşturduğuna dikkati çekerken, mevcut rekabetin tek büyük güç olma arzusu üzerine inşa edilmesinin Soğuk Savaş dönemini hatırlattığını vurgulamaktadır. Bugün küresel alanda yaşanan değişimin Çin’in sahip olduğu ekonomik gücün ve sistem içerisindeki değişkenlerin ABD için daha zorlayıcı olduğunu belirten Campbell ve Sullivan, ABD’nin Soğuk Savaş dönemindeki stratejiden dersler çıkarması ancak bu dönemin mantığıyla hareket etmemesi gerektiği uyarısında bulunmaktadır.¹⁰

Trump yönetimi mücadeleyi her ne kadar ekonomik alana taşımış gibi gözükse de “kuşatma yaklaşımını” bölgeye ikame etme arzusu, mantıksal olarak geçmiş dönemi hatırlatmaktadır. Stephen M. Walt da Foreign Policy’de yayımlanan “Yesterday’s Cold War Shows How to Beat China Today” başlıklı makalesinde, Çin ile rekabetin mantığının Soğuk Savaş dönemine benzediğine dikkat çekerken, buna karşılık ABD’nin dikkat etmesi gereken beş temel ders olduğunu belirtmektedir. Walt’a göre küresel alandaki koşullar geçmişten farklıdır. İlk olarak Çin, ekonomik açıdan daha güçlü bir rakiptir ve bu noktada iyi bir mücadele stratejisinin temel sacayakları; doğru müttefik seçimi, teknolojik ve bilimsel alandaki çalışmalar, açık ve şeffaf sistemin sürekliliği, rekabetin farklı alanlara yayılması ve dünya ile paylaştığı değerlerin verdiği avantajlar üzerine kurgulanmalıdır. Ancak Walt, Trump’ın izlediği dış politikanın başta müttefik ülkelerle ilişkilere olumsuz yansıdığını, Rusya ve Çin gibi ülkeleri birbirine yakınlaştırdığını ve uluslararası düzeni kırılğan hâle getirdiğini savunmaktadır.¹¹

Algoritmalar ve Akıllı Savaş Modeli

Walt’un da yeni yüzyılın yeni dinamiklerinden biri olarak dikkat çektiği teknoloji ve bilimsel alandaki gelişmeler günümüz dünyasında

büyük güçler arasındaki rekabette önemli bir özne hâline gelmiştir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki rekabete damgasını vuran uzay yarışının bir benzeri bugün yeni nesil teknoloji ve yapay zekâ alanında yaşanmaktadır. Özellikle teknolojik gelişimin askerî, ekonomik ve siyasi güç parametreleri kadar önemli hâle gelmesi ve ülkelerin kapasitesine olan etkisi bugünkü güç denkleminde farklı bir işlev görmektedir. Yüksek teknoloji, aynı zamanda klasik güvenlik anlayışını da değiştirmekte, savaş ve çatışma alanında dönüştürücü bir role sahip olmaktadır. Bu durum büyük ve orta düzeyli güçlerin sahip oldukları güvenlik konseptlerini yeniden ele almalarını zorunlu hâle getirmektedir. Özellikle yapay zekâ, kuantum bilgisi, büyük veri, bulut bilişimi ve internet gibi son teknolojik imkânlar, askerî ve güvenlik meselelerin önemli bir parçası hâline gelmeye başlamıştır. BT (bilgi teknolojileri) tabanlı yüksek askerî teknolojik veriler, akıllı ve insansız savaş araçları, küresel güvenliğin boyutlarını değiştirmektedir.

Yeni dönemin savaş konseptinin de yeni nesil teknoloji ve algoritma ağırlıklı “akıllı savaş” modeline dönüşeceği öngörülmektedir. Artık ülkelerin sahip oldukları uçak, tank, füze ve diğer konvansiyonel silahların yanı sıra yüksek teknolojiye sahip insansız, gizli ve otonom özellikleri haiz araçların varlığı da büyük önem arz etmektedir. Soğuk Savaş döneminden bu yana genel kabul gören nükleer silahların caydırıcı özelliğe sahip olduğu düşüncesine, bugün dönüşen askerî sistemler bağlamında yeni nesil yüksek askerî teknoloji de eklenmektedir. Nitekim bugün özellikle Amerika ve Çin’in yapay zekâ teknolojisi ve yüksek teknolojiye daha fazla yatırım yapma kararı aldıkları görülmektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin de yapay zekâ üretebilen ülkelerin geleceği şekillendirmeye liderlik edeceklerine dikkat çekmiştir.¹² Kısacası günümüzde büyük güçler arasında yaşanabilecek bir hegemonya mücadelesinde yüksek teknolojiye sahip olmanın üstün tarafı belirlemede etkili olacağı ifade edilmektedir.

Teknoloji Yüzyılında Hegemonya

Bu çerçevede birçok ülke güvenlik stratejilerini ve konseptlerini yeni nesil teknolojiye göre tanımlamaktadır. Bu kapsamda ABD, Çin, Rusya, Fransa gibi ülkeler ulusal güvenlik strateji belgelerinin merkezine, yapay zekâ teknolojisine yatırım yapmayı en önemli hedef olarak yerleştirmektedir. Pentagon tarafından hazırlanan ve 2017’de ABD eski Savunma Bakanı Ash Carter tarafından açıklanan “Third Offset Strategy” de bu noktada yeni güvenlik stratejisinin mevcut konvansiyonel araçların yanı sıra yeni nesil teknolojiye entegre edilmesini amaçlamaktadır. Konvansiyonel silahlar dışında “teknoloji, operasyonel kavramlar ve örgütsel yapıların” birleşiminden oluşan bu strateji, Soğuk Savaş döneminde benzer uygulamaları olan “teknoloji alanında rakiplerin avantajlarının dengelenmesi ve üstünlüğün elde edilmesi” amacını taşımaktadır. Bu açıdan gelişen teknolojinin savaş ve askerî konuları yeni bir seviyeye taşıdığı ve “teknolojik üstünlüğü elinde bulundurmanın” ülkelerin üstünlüğünü koruyabilmeleri açısından önem arz ettiği değerlendirilmektedir. Pentagon’a göre geleneksel caydırıcılık araçları önemini sürdürse de gelişen yeni nesil teknoloji karşısında yeterli güvenlik garantilerini sunamamaktadır. Bu durum geleneksel caydırıcılığın yenilikçi organizasyonlarla desteklenmesini zaruri hâle getirmektedir. Bu bağlamda ABD yönetimi, nükleer silah ve uzun menzilli noktasal angajman teknolojileri yanı sıra yapay zekâ teknolojisinde de lider ülke olmayı hedeflenmektedir.¹³

Diğer taraftan teknolojideki gelişim ve dönüşüm yeni dönemde tehditlerin kapsamını da genişletmektedir. Siber saldırılar, internet yolu ile genişleyen yeni saldırı yöntemleri, robotlar, gizli, insansız ve otonom araçlar, veri tabanlarının kopyalanması, bilginin el değiştirmesi gibi durumlar uluslararası güvenlik tehditlerinin boyutunu değiştirmektedir. Bu kapsamda dijital mikroişlemciler, bilgi teknolojileri ve yapay zekâ konusu önemli hâle gelmektedir. Bu çerçevede Pentagon, silah şirketlerinin yanı

sıra teknoloji şirketleriyle birlikte çalışmaya başlamıştır. Örneğin Google, Pentagon ile iş birliği yaparak “Maven” isimli askerî yapay zekâ projesi için çalışma başlatmıştır. Proje kapsamında geliştirilen algoritmaların insansız hava araçlarından alınan görüntülerdeki kişileri otomatik olarak teşhis etme özelliğine sahip olduğu belirtilmektedir.¹⁴ Yine Pentagon tarafından planlanan 10 milyar dolar maliyete sahip Ortak Girişim Savunma Altyapısı (JEDI) isimli “bulut bilişim projesi” için yapılan ihalede, Amazon veya Microsoft ile çalışılması gündemdedir.¹⁵ Ulusal güvenlik stratejisinin önemli bir unsuru olarak gösterilen yapay zekâ teknolojisi ve bulut bilişim teknolojileri Pentagon’un ulusal güvenlik konularında Silikon Vadisi’nin dev teknoloji firmalarıyla iş birliğine yönelmesine neden olmaktadır.¹⁶

ABD’nin yanı sıra Çin, Fransa ve Rusya gibi ülkeler de hem bu konulara eğilmekte hem de güvenlik konseptlerini yeniden değerlendirmeye tabii tutmaktadır. Çin’in 2017 ve 2019 yılında yayımladığı ulusal strateji belgelerinde dikkat çekilen en önemli hususların başında yapay zekâ teknolojisi gelmektedir. Yapay zekâ yanı sıra kuantum bilgisi, bulut bilişim, BT tabanlı yeni ve yüksek teknoloji, akıllı ve insansız araçların gelişimi Çin’in yeni güvenlik konseptinde önemli bir alan olarak öne çıkmaktadır.¹⁷ Benzer şekilde Fransa’nın yayımladığı savunma stratejisi belgesinde de yapay zekâyâ sahip sistemlerin ülkelerin askerî üstünlüğünde önemli rol oynayacağı vurgulanmış ve bu alandaki yatırımların artırılacağı belirtilmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, ülkesinin yapay zekâyâ gelecek yıllar içerisinde 1,5 milyar avro yatırım yapacağını açıklamıştır. Fransa’nın yapay zekâ teknolojisi ile ilgili yol haritasının yer aldığı “For a Meaningful Artificial Intelligence” başlıklı raporda¹⁸ ülkenin algoritma ve siber güvenlik noktasında önemli adımlar atacağı vurgulanmaktadır. Fransa bunun yanı sıra Samsung, IBM, Google ve DeepMind gibi teknoloji firmaları, eğitim ve araştırma merkezleriyle de birçok alanda iş birliği yapmayı sürdürmektedir.¹⁹

Sonuç

Yeni nesil teknoloji bugünkü uluslararası düzende büyük güçler arasındaki denklemleri etkileyebilecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda uluslararası güçler için önemli bir caydırıcılık unsuru olan nükleer ve konvansiyonel silahlar dışında yapay zekâ ve otonom araçlara sahip olmak da önemli bir hedef hâline gelmiştir. Uluslararası alandaki olası bir hegemonya mücadelesinde yeni nesil teknoloji, otonom araçlar, algoritmalar ve BT tabanlı teknoloji büyük bir avantaj olarak görülmektedir. Bu durum Soğuk Savaş döneminden günümüze devam eden

Teknolojik üstünlük (...) bölgesel ve küresel düzende ülkelerin rolünün belirlenmesinde önemli bir unsur olacaktır.

klasik güvenlik anlayışını etkilemekte ve “akıllı savaş” ve yapay zekâ teknolojisini barındıran yeni savaş konseptlerine yatırımı gündeme taşımaktadır. Bu ise aralarında ABD, Çin, Rusya ve Fransa’nın da bulunduğu ülkeleri, yeni ulusal güvenlik stratejilerini bu doğrultuda ele almaya itmektedir. Pentagon’un teknoloji şirketleriyle yeni anlaşmalar yapması, Fransa ve Çin’in teknoloji alanındaki stratejisini güncellemesi, bu noktada dikkate değer gelişmeler olarak öne çıkmaktadır. Teknolojik üstünlük, yeni bir dönüşüm içerisinde olan bölgesel ve küresel düzende ülkelerin rolünün belirlenmesinde de önemli bir unsur olacaktır.

Sonnotlar

- 1 Robert D. Kaplan, “Why John J. Mearsheimer Is Right (About Some Things)”, *The Atlantic*, Ocak-Şubat 2012.
- 2 “Remarks by Deputy Secretary Work on Third Offset Strategy”, 28.04.2016, <https://dod.defense.gov/News/Speeches/Speech-View/Article/753482/remarks-by-d%20eputy-secretary-work-on-third-offset-strategy/>
- 3 Stephan M. Walt, “Yesterday’s Cold War Shows How to Beat China Today”, *Foreign Policy*, 29.07.2019.
- 4 Alan Wasser, “LBJ’s Space Race: what we didn’t know then (part 2)”, *The Space Review*, 2005, <http://www.thespacereview.com/article/401/1>
- 5 “Vietnam War: Communication Technology”, <https://vietnam-communication-technology.weebly.com/index.html>
- 6 Kerry Kolbe, “Space Race timeline: when the US and USSR squared up”, *The Telegraph*, 2017, <https://www.telegraph.co.uk/films/hidden-figures/space-race-events-timeline/>
- 7 Walt, “Yesterday’s Cold War...”
- 8 Hüseyin Korkmaz, “ABD’nin Çin’i çevreleme stratejisi ve küresel hegemonya”, *Anadolu Ajansı*, 01.08.2019.
- 9 John J. Mearsheimer, “Structural Realism”, <https://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/StructuralRealism.pdf>, s. 73.
- 10 Kurt M. Campbell ve Jake Sullivan, “Competition Without Catastrophe”, *Foreign Affairs*, 01.08.2019.

- 11 Walt, “Yesterday’s Cold War...”
- 12 Mehmet Cem Demirci, “Yapay zekâ teknolojisi savaşın karakterini nasıl değiştirecek?”, *Euronews*, 28.12.2018, <https://tr.euronews.com/2018/12/28/yapay-zeka-teknolojisi-savasin-karakterini-nasil-degistirecek>
- 13 Demirci, “Yapay zekâ teknolojisi...”
- 14 “Google, Pentagon ortaklığı sona eriyor iddiası”, *NTV*, 03.06.2018, <https://www.ntv.com.tr/teknoloji/google-pentagon-ortakligi-sona-eriyor-iddiasi,WKWFwc1jL0uu3IdvvUsnTg>
- 15 ABD Başkanı Trump’ın Pentagon’un açtığı ihaleye *Amazon*’un kalmasından sonra 10 milyar dolarlık projeyi engellediği iddia edilmektedir.
- 16 Emre Kürşat Kaya, “S-400 meselesine farklı bir bakış: ABD savunma sanayii, gücü, etkisi ve bilinmeyenleri”, *Fikir Turu*, 05.08.2019.
- 17 “China’s National Defense in the New Era”, Temmuz 2019, http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html
- 18 Cédric Villani, “For a Meaningful Artificial Intelligence”, 2018, https://www.aiforhumanity.fr/pdfs/MissionVillani_Report_ENG-VF.pdf
- 19 Osman Coşkunoglu, “Fransa Başkanı Macron’un çarpıcı yapay zekâ vizyonu”, *BT Haber*, 18.04.2019.